

ВСТУП

У кожній релігії є люди, які намагаються вийти назустріч неспокою людського серця, відчуваючи нестримне тяжіння до Предвічного Бога. Серед них, коли йдеться про християнство, першими є монахи, які на Сході уже у III-IV століттях являють особливий спосіб життя, ревно тяжіючи до обожнення за прикладом Христа, «який молиться на горі» (пор. Лк 22, 39-41). Вони провадять самотницьке життя, або присвячують себе служінню Богові у спільноті.

Монашество розпочинає активно розвиватися, коли християнство стає державною релігією Римської імперії (313). Монахи були активними проповідниками християнства. У цей час, з огляду на економічну, політичну та соціальну ситуацію, багато християн почали практикувати новий спосіб досконалості. Саме на зламі цих епох сформувалось і єгипетське монашество як особлива форма християнського життя. Цим періодом датується поява обох її основних різновидів - анахоретства і кінновії.

У своїх нових формах монашество покликане до особливого служіння у Церкві. І це служіння можливе тільки тоді, коли чернецтво стає шляхом вдосконалення і переміни усього людського життя. Монашество і сьогодні залишається невід'ємною частиною церковного життя. Безліч найважчих і необхідних церковних служінь виконуються монахами і монахинями. Але справжнім таїнством Церкви монашество стає тільки у подоланні усіх тих небезпек, які на нього чекають у нинішню епоху. Сьогодні, коли християнство знаходиться під натиском глобалізації, коли сумніви охоплюють юні душі, які не мають опори в звичаях, - ідеал благочестя, святості і чистоти чернечого життя повинні стати тим маяком, до якого тяжітимуть усі, хто йде по життєвому морі. Мета нашої роботи - ближче ознайомитися з отцями єгипетської пустелі, з їхнім щоденним молитовним досвідом, який, без сумніву, може послужити для кожної людини, котра прагне глибшого духовного життя.

Ця дипломна робота написана у напрямку східного богослов'я із використанням історичного, синтетичного та порівняльного методів, методів реферування та компіляції, які часто взаємодоповнюються та переплітаються.

Основна частина праці, окрім Вступу та Висновку, поділена на два розділи, які, впливаючи із піднятої тематики, поділені на визначену кількість підрозділів та підпунктів. Їх перелік знайдемо у Змісті. Список використаної літератури містить досліджені в процесі написання дипломної роботи джерела та інші матеріали, що стосуються теми, яка оглядається.

Ціллю нашої дипломної роботи, яку ставимо перед собою, є дослідити основні принципи духовного життя єгипетських монахів III-IV ст. Досягнення поставленої цілі передбачає вирішення таких завдань:

- Дослідження основ зародження християнського монашества
- Аналіз єгипетського монашества
- Основні складові єгипетського монашества (молитва, читання Святого Письма, Літургія).

У першому розділі нашої роботи спробуємо висвітлити історичний контекст, в якому

зародилося і розвивалося монашество, та, на прикладі декількох найбільш відомих подвижників. намагатимемося представити аскетичний спосіб життя. Особливу увагу звернемо на ідею аскези, яка займає вагоме місце в античній філософії. В античному світі часто використовувались аскетичні принципи в окремих ситуаціях - киніки, стоїки, неоплатоніки. Окрім філософського погляду на аскезу, у цьому розділі представимо закорінення християнської аскези у книгах Старого та Нового Завітів, зосереджуючи увагу на таких формах подвижництва - назорейство, служіння при скинії, вбогість, самітництво. Новозавітній аскетизм набирає дещо ширшої форми - позитивного та негативного праксису, які, в основному, виражаються у вправленні чеснотами. Ідеалом для аскетів стає Ісус Христос. Розвиток монашого подвигу у I-III століттях увінчався в незвичному типі подвигу - мучеництві, дівицтві, усамітненні. З часів легалізації християнства, як ми покажемо у цій дипломній роботі, монашество починає набувати нових рис, що виражається у двох його невід'ємних формах - самітництво (анакоретство) і спільнотне життя (кіновія). У таких двох вимірах християнської досконалості висвітлимо життя і подвиг найголовніших представників, а навіть і засновників монашого життя пустель Єгипту - Павла Тивейського, Антонія Великого, Макарія Єгипетського, Пахомія Великого.

У другому розділі роботи розглянемо найосновнішу складову життя пустельника - молитву, поряд з якою чільне місце займали: праця, піст, богослужіння, а також перебування в келії. Особливу увагу звернемо на молитву текстами Святого Письма, зокрема псалмами. Для наочного підкреслення подамо приклади із життя єгипетських монахів, які говорили про дію і роль Слова Божого для їх духовного життя. У слуханні і перебуванні зі Словом випрацювалася константа для життя монаха - молитва і праця (*ora et labora*). У цій дипломній роботі розглянемо участь монаха у звершенні Божественної Літургії, у інших богослужіннях та правилах.

Також синонімічно використовуватимемо терміни - преподобний, авва, подвиг, аскеза.

Під час написання роботи, використаємо джерельну літературу - твори св. Атанасія Великого «Життя святого Антонія», преп. Макарія Єгипетського «Настанови про християнське життя», а також наукові напрацювання фахівців з богослов'я східної духовності Томаша Шпідліка «*Il monachesimo secondo la tradizione dell'Oriente cristiano*», Гарсії Коломбаса «*Il monachesimo delle origini*», Дж. Герінга «*Ascetics, Society and Desert. Studies in Early Egyptian Monasticism*», Реньє Люсьєна «Повседневная жизнь отців-пустинників ГУвека».

У нашій дипломній роботі скористаємося монографіями А. Сидорова «Древнехристианский аскетизм и зарождение монашества», Р. Тафта «Богослужіння часослова на Сході та Заході», Т. Шпідліка «Духовність християнського сходу» та М. Скабаллановича «Толковый типикон».

Написання даної роботи ускладнювала недостатність відповідної літератури українською мовою.

Сподіваємося, що ця дипломна робота допоможе осмислити, наскільки важливим до сьогодні залишається духовний шлях єгипетських подвижників, які прикладом щоденного життя, проведеного в пості, молитві та милостині, являють ідеал справжнього пошуку Бога.

Об'єм нашої дипломної роботи не дає можливості детально проаналізувати всі аспекти життя, молитви, подвигів єгипетських монахів III-У ст., тому ця проблематика потребує

подальшого вивчення.

ВИСНОВКИ

Розпочинаючи написання цієї дипломної роботи, ми поставили перед собою завдання дослідити основні принципи духовного життя єгипетських монахів III-V ст. На нашу думку, вартує досліджувати дану проблематику. Адже через призму повсякденного життя перших Отців пустелі, легше збагнути сенс існування монаших спільнот до сьогодення. Крім того, такого роду дослідження можуть послужити сучасним християнам, які шукають духовної досконалості. Позаяк, приклад Отців-пустельників є справді потягаючим до сьогоднішніх днів.

У першому розділі нами представлено історичний контекст зародження єгипетського монашества. Тут ми коротко описали, що спричинило появу перших Отців пустелі. І дізналися, що прояви аскетичного життя з'являлися ще в дохристиянський період, зокрема античні греки вправлялися в духовній, фізичній та моральній аскезі. Згодом з'явився Новозавітний аскетизм, основою якого було вправлення в чеснотах та наслідування Христа. Наступним етапом був древньохристиянський аскетизм, основними формами якого були ідеали мучеництва, дівицтва та «філософський аскетизм». І аж особа Антонія Великого спричинила поштовх до зародження монашества в єгипетських пустелях. Антоній є зразком анахоретського життя, яке згодом доповнилося іншою формою подвижництва, а саме кіновією, засновником якої став Пахомій Великий. Ми дізналися, що анахорети вели життя віддалене від поселень, вони прагнули перебувати наодинці, борючись з власними пристрастями та недосконалістю. В той час, як кіновіти перебували в спільноті, наріжним каменем була жертвна любов до ближнього, яка неодноразово вимагала жертви на користь брата.

В другому розділі ми дослідили, що Отці-пустельники III-IV ст. вирізнялися аскетичним способом життя. Все їх подвижництво супроводжувалося духом покаєння, а найголовнішим мотивом такого руху - відмови від матеріальних розкошів, поборюванні пристрастей, пустинного та анахоретського життя - було спасіння душі. Ми зауважили, що вони свою духовність будували на основі коротких висловів та цитат із Святого Письма, безупинно повторюючи їх зранку до пізньої ночі, а то й цілу ніч. Згодом ці вислови були збагачені і їхнім власним духовним досвідом, внаслідок чого виникли, здавалося б, примітивні, але водночас дуже глибокі та духовно багаті історії-повчання про молитву, піст, спокуси, думки, помисли, тощо. Саме у другому розділі ми намагалися показати те, що для єгипетських Отців молитва була основою їхнього життя, головним діланням (практикою) монаха, котре постійно супроводжувало його діяльність.

Крім того, молитва подвижників не була тільки приватною, адже вони в силу спроможності долучалися до спільнотних богослужінь. Зокрема, брали участь в Євхаристійному спілкуванні, що є виявом їхньої приналежності до спільноти.

Важливим до сьогодні залишається приклад єгипетських подвижників та їхні, короткі, але водночас дуже глибокі повчання. З цих історій-повчань можна зробити висновок, що Отці-пустельники є справді глибокими знавцями внутрішнього світу людей та молитви, яка дає нам ясність бачення, здатність духовного розпізнання і найважливіше - єднання з Богом.

А весь праксис (тобто молитва, піст, милостиня, праця, читання Святого Письма, участь у богослужіннях), який звершували пустельники був спрямований до найвищої мети - єднання з Богом. Вся аскеза, духовна і тілесна, служила тільки як засіб, який дозволяє наблизитися до Бога.

У процесі написання дипломної роботи виникли труднощі, пов'язані з недостатньою кількістю наукової літератури, яка б дозволила детальніше проаналізувати молитовне життя єгипетських монахів. Тому наша праця є тільки скромною спробою висвітлити дану тематику. Таким чином, заохочуємо до подальших досліджень духовної спадщини Отців-пустельників, які без сумніву стануть кумирами в наших духовних пошуках.